

Тюхтенко Н. А.
*доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
професор кафедри економіки та підприємництва,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-438-5-34>

ІНКЛЮЗИВНІ ІНСТИТУТИ ЯК ЗАПОРУКА ПРОЦВІТАННЯ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ НОБЕЛЕЛОГІЇ Й ВІТЧИЗНЯНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Світовий порядок останнього століття знаходиться під впливом глобальних змін, що стосуються усіх сфер й напрямів діяльності господарюючих суб'єктів на різних рівнях управління. В умовах інституційних перетворень сьогодення важливим є пошук шляхів відповідного соціально-економічного розвитку глобального середовища, що слушно окреслено проблематикою даної конференції. Виробничі відносини сучасних бізнес-екосистем знаходяться під впливом трансформацій, що вимагають інноваційного обґрунтування управлінської діяльності для оптимальної адаптації до викликів глобалізованого світу. Пандемії та постпандемічні процеси, військова агресія РФ щодо України й військові конфлікти у різних країнах світу, тотальне впровадження інформаційних технологій та штучного інтелекту в усі сфери людської діяльності, екологічні негаразди – це неповний перелік викликів, що актуалізують науково-прикладні дослідження у формуванні стратегій адаптації до них. Економічна наука й управлінська практика потребують суттєвого переосмислення традиційних форм господарювання різних типів економічних систем на засадах адаптивності та інноваційності механізмів економічної діяльності й особливо – сучасних менеджерських детермінант.

Слід зазначити, що основні тренди економічної та управлінської наук формулюються не тільки на основі окремих досліджень науковців з різних країн світу, а щорічно представляються окремими визнаними інституціями, однією з яких є Нобелівська премія з економіки, яка щорічно вручається науковцям у Стокгольмі (Швеція) 10 грудня у день смерті Альфреда Нобеля.

Нобелівська премія з економіки була заснована у 1968 році Шведським банком. Щорічна премія Шведського Центрального банку з економічних наук пам'яті Альфреда Нобеля (це точна назва нобелівської премії з економіки) вперше була вручена через 70 років після смерті Альфреда Нобеля у 1969 році. На основі аналізу, здійсненому залученими

експертами світового рівня, Нобелівський комітет максимально об'єктивно виокремлює найбільш перспективну проблематику із значної кількості представлених результатів наукових досліджень, що дає можливість відповідного прогнозування розвитку світової економіки за умови існуючих викликів. Так у 2024 році Шведська королівська академія наук прийняла рішення присудити Нобелівську премію з економічних наук американцям Дарону Ачемоглу, Саймону Джонсону та Джеймсу А. Робінсону «за дослідження того, як інституції формуються та впливають на процвітання» [1]. Науковці зробили спробу довести, що процвітання країни корелює з функціонуванням суспільних інститутів. Там, де недостатнє верховенство права і суспільні інституції, що експлуатують населення, зміни на краще й зростання не відбуваються. Дослідники показали, що «однією з причин різниці в добробуті країн є суспільні інститути, введені під час колонізації. Інклюзивні інститути часто вводилися в країнах, що були бідними на момент колонізації, і з часом це приводило до загального процвітання населення. Це також пояснює, чому деякі колишні колонії, які колись були багатими, тепер бідні, і навпаки», а «введення інклюзивних інститутів могло б створити довгострокові вигоди для всіх, але екстрактивні інститути приносять короткострокові вигоди для людей при владі» [2]. Голова Комітету з присудження премії з економічних наук Якоб Свенссон зазначив, що «зменшення величезної різниці в доходах між країнами є одним із найбільших викликів нашого часу. Лауреати продемонстрували важливість суспільних інститутів для досягнення цієї мети» [3]. Як бачимо, проблема економічного зростання країн в умовах сучасних викликів виявилася найбільш важливою для світового розвитку, а ефективне функціонування інклюзивних інститутів допомогло б вирішити проблеми нерівності й процвітання.

Проблематика функціонування та трансформаційного переходу екстрактивних інститутів в інклюзивні сьогодні хвилює і вітчизняних вчених. Так у монографії дослідників Інституту економіки та прогнозування НАН України, обґрунтоване розуміння важливості функціонування інклюзивних інститутів для розвитку країни. «Інклюзивні інститути – це стійкі форми організації спільної діяльності людей, через які великі маси населення можуть впливати на розвиток суспільства і які базуються на принципах універсальності, недискримінації та цілеспрямованості, сприяючи забезпеченню рівних прав, можливостей, доступу до ресурсів та ринків. Вони базуються на беззаперечному захисті права приватної власності, неупередженій системі правосуддя, дотриманні рівних можливостей для участі всіх громадян в економічній активності, забезпеченні вільного входу на ринок для нових компаній та підприємств. Сприяючи вільній реалізації економічних та соціальних прав громадян країни, інклюзивні інститути

трансформують усталену структуру економіки, що набуває певних рис інклюзивності, та наповнюють поняття структурних змін у ній новим змістом» [4, с. 8], – зазначено дослідниками, що, з нашої точки зору, максимально точно й зрозуміло відображають сутність інклюзивних суспільних інститутів та їх роль у довготривалому стабільному розвитку країни на національному, регіональному та підприємницькому рівнях. Особливого значення інклюзивний розвиток та інклюзивне зростання набувають в умовах пошуку шляхів забезпечення державної стратегії у період війни та для повоєнного відновлення вітчизняної економіки. Актуалізують стратегію інклюзивного розвитку і зовнішні чинники, серед яких слід виділити Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та необхідністю впровадження Цілей сталого розвитку до 2030 року, зобов'язання по яким були прийняті Україною.

Література:

1. The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel 2024. Ел. Ресурс. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2024/summary/>
2. Крижний А. Нобелівська премія: оголосили лауреатів нагороди з економіки. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/10/14/720533/>
3. Нобелівську премію з економіки дали за дослідження впливу інститутів на економічне процвітання країн. URL: <https://fm.kiselev.is/ts/uk/ukraine/story/1d86eac9-8a17-11ef-a23c-d32d311e38b5>
4. Бобух І.М., Кіндзерський Ю.В., Фащевська О.М. та ін. Інклюзивні інститути забезпечення розвитку економіки України: колективна монографія. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ. 2023. 360 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Ukraine-inclusive-institutes-economy-development.pdf>